

Paul PĂLTĂNEA*

**V. A. URECHIA.
CONVORBIRI CU FELIBRII**

- Rezumat -

Primele contacte cu lumea felibristă, ca și cele ale lui Vasile Alecsandri, au fost posibile prin existența ideii de fraternitate latină pentru care Urechia milita în Spania încă din septembrie 1858, când propunea, în presa spaniolă, organizarea unei adunări a popoarelor neo-latine. Proiect comunicat Felibrilor tocmai în iunie 1878, cu invitația de a participa la Congresul țărilor latine ce se va organiza la București în septembrie 1879. Propunerea a fost acceptată cu „bucurie”, dar „adunarea” n-a putut avea loc din cauza atitudinii incendiare din țară, provocată de condițiile impuse României la încheierea Tratatului de la Berlin. Contactele epistolare au continuat totuși prin invitațiile făcute de Urechia, care inițiază Albumul macedoromân, un protest împotriva deznaționalizării românilor din Peninsula Balcanică, la care au colaborat cu entuziasm.

Pe baza relațiilor stabilite între ei, în vara anului 1894, Urechia solicită baronului Charles de Tourtoulon, lui Frédéric Mistral, Alphonse Roque-Ferrier, Camille Laforgue și altora sprijinul la întocmirea volumului *Voci latine*. De la frați la frați, în apărarea personalităților transilvane care denunțaseră oprimarea populației românești.

Eforturile i-au fost răsplătite cu invitarea la „Congresul internațional al limbilor romane”, întrunit la Bordeaux, 5-10 august 1895, urmată de cea din anul următor, când ar fi trebuit să fie prezent la o „expoziție universală” în cadrul căreia vor avea loc și unele „serbări literare”, unde se va putea dezbate și revendicarea de drepturi pentru macedoromâni și transilvăneni.

Continuitatea întâlnirilor cu prietenii felibrieni i-o asigură invitația lui Angelo De Gubernatis la „Congresul Orientaliștilor”, care s-a desfășurat la Roma în perioada 1-12 octombrie 1899, bun prilej de a reveni la susținerea temei favorite: latinitatea românilor, permanență care l-a îndreptățit pe Roque-Ferrier să-l proclame „le Grand Latin de la Roumanie”.

Cuvinte cheie: V.A. Urechia, V. Alecsandri, poezii felibri, latinitate, romanitate, România, macedo-români

* History Museum of Galați.

Textele inedite franceze, transcrise de autor, au fost revăzute de Domnul Profesor Vasile Savin, Galați, căruia îi mulțumim pentru bunăvoință.

V.A. URECHIA. CONVERSATIONS WITH THE FELIBRES

- Abstract -

The first contacts of V.A. Urechia with the Felibre poets were based on the idea of Latin brotherhood, which had been defended by Urechia in Spain even since September 1858, when, in the Spanish media, he formulated the proposal to create an organization reuniting the representatives of the Neo-latin peoples. Only in June 1878, he communicated this project of his to the Felibres, inviting them to participate in the "Congress of the Latin Countries", that was supposed to take place in Bucharest, in September 1879. The proposal was joyfully accepted, but the meeting was cancelled due to the tensions that followed the conclusion of the Treaty from Berlin, with its harsh conditions imposed to Romania. Nevertheless, their dialogue continued through letters. Urechia invited the Felibres to participate in a project initiated by him, The Macedo-Romanian Album, a protest against the deprivation of their national identity of the Romanians from the Balkans. They enthusiastically collaborated in this project.

On the basis of the relations established between them, in the Summer of 1894, Urechia asks support from the Baron Charles de Tourtoulon, from Frédéric Mistral, Alphonse Roque-Ferrier, Camille Laforgue and from others, for the composition of the volume Latin Voices. From Brothers to Brothers, written in the defense of those personalities from Transylvania that denounced the persecution of the Romanian population.

His efforts were awarded with an invitation to participate in the "International Congress of Roman Languages", that took place in Bordeaux, between 5 and 10 August 1895, and, in 1896, with another invitation to participate in an "universal exhibition" which would also involve some "literary festivities" where it would be possible to debate about the rights of the Macedo-Romanians and of the Romanians from Transylvania.

V. A. Urechia continues to stay in touch with his Felibre friends through the invitation addressed to him by Angelo de Gubernatis to participate in the "Congress of the Orientalists", that took place in Rome, between 1 and 12 October 1899. On that occasion, he continued his lobby for his long term favorite topic: the Latinity of the Romanians. His permanent interest for this subject made Roque-Ferrier proclaim him „le Grand Latin de la Roumanie”.

Keywords: V.A. Urechia, V. Alecsandri, Felibre poets, Latinity, Romanity, Romania, Macedo-Romanians

Epistolele felibriene pe care le vom comenta le completează pe cele adresate de unii scriitori provensali lui Vasile Alecsandri, bine cunoscute datorită stăruitoarelor cercetări făcute de doamna profesor Universitar dr. Maria Platon.¹ Ele îl privesc, în primul rând, pe un alt animator al acestor schimburi culturale,

¹ Maria Platon, *Vasile Alecsandri. Poezii Felibri și „Cântecul gintei latine”*, Iași, 1980, p. 234; Paul Păltănea, „Vasile Alecsandri. Știri noi despre relațiile cu Felibrii”, în *Manuscriptum*, XXI, 1990, 3-4, p. 61-74.

neobosit susținător al ideii de fraternitate latină, Vasile Alexandrescu – Urechia. Primele contacte cu lumea felibristă trebuie să le fi stabilit în timpul studiilor făcute la Paris, în anii 1857 – 1858, când era convins de necesitatea realizării confreriei latine. „Românii – scria V. A. Urechia – în septembrie 1858 – au sentimentul situațiunii și al destinelor rasei noastre, când ne propunem a lua noi inițiativa formațiunii unei mari adunânțe de reprezentanți ai popoarelor neo-latine, care să avizeze la modul de a se cunoaște ele și înfrăți mai bine”. Proiectul unei asemenea „adunări”, cu „toată seminția latină”, se va putea pregăti peste un deceniu, în octombrie 1868, când Urechia știa că „din inițiativa domnitorului României” se va face „din bronz Columna Traiană, care se va înălța pe largul dinaintea palatului Academiei”. Intenție neînfăptuită din motive nesemnificate de presă.²

Posibilitățile de cunoaștere ale lumii felibriste³ cresc, pentru V.A. Urechia, după anul 1869, când la Montpellier, din inițiativa baronului Charles de Tourtoulon, Alphonse Roque-Ferrier și a altor literați, se creează „La Société des langues romanes”, care editează *Revue des langues romanes*, cercetată, desigur, de la apariție, de cărturarul român, care în 1876 publică în presa românească „toastul” rostit de Octavien Bringuier cu prilejul unui concurs de poezie provençală.⁴

Premierea lui V. Alecsandri, la Montpellier, la 19 mai 1878, a influențat în mod precumpănitor creșterea interesului lumii latine pentru istoria și cultura poporului român. Realitate mărturisită imediat de poet lui Iacob Negruzzi: „Am câștigat un nou drept la simpatiile marilor popoare de viță latină și poate că acele simpatii răsărite pe câmpul literar vor rodi și pe câmpul politic.”⁵

Urechia avea convingeri asemănătoare, pe care le și pune în practică. Spre sfârșitul lunii mai trimite la Montpellier un mesaj semnat de 22 deputați, prin care

² P. Păltănea, „V.A. Urechia. Interferențe cu lumea spaniolă”, în *Românii în istoria universală*, III,1, Iași, p. 901; *Informațiunile bucureștene*, II, nr. 265, 12 septembrie 1871, p.2.

³ Felibrii au activat din 1854, pentru a reda dialectului vorbit în sudul Franței (Provence) calitatea de limbă literară și poetică.

⁴ *Revista literară și științifică*, 1, 1876, p. 81-82. Pentru „toastul” lui O. Bringuier, vezi Alphonse Roque-Ferrier, *Mélanges de critique littéraire et de philologie*, Montpellier, 1892, p. 65, exemplar cu autograf: „À M/onsieur/ Alecsandrescu – Urechia, vice-président du Senat Roumain, membre correspondant du Félibrige Latin, hommage affectueux d’un confrère”, BVAU, cota III 5499. V.A. Urechia, *L’Idée latine chez les Roumains*, Alais, 1900, p. 11. La o ședință a Academiei Române, 27 aprilie 1895, Urechia a amintit, fără a oferi amănunte, de legăturile pe care le avusese, înainte de anul 1878, cu „Felibrii și Societatea limbilor romanice” (AAR.PAD, seria a II-a, tom. XVIII, 1895-1896, p. 30). Probabil ca o continuare a acestor contacte, Mihai Obedenaru îl anunță, de la Constantinopol, pe V. A. Urechia, la 24 octombrie 1879, că „societatea noastră de la Montpellier”- Felibrii desigur – a propus crearea unui premiu de 500 de franci pentru „cel mai bun memoriu asupra unui subdialect român din Epir sau Macedonia”. (*Macedonia*, VIII, 1933, 1-3, p.35).

⁵ V. Alecsandri, *Scrisori*, I, Ediția II, Chendi și E. Carcalechi, București, 1904, p. 108-109.

le propune Felibrilor să participe, în septembrie 1879, la un *Congres* al țărilor latine, care se va organiza la București. Răspunde, la 8 iunie 1878, baronul de Tourtoulon: „Nous vous remercions avec émotion, nous acceptons avec joie; elle portait les signatures des Messieurs de Quintana pour l’Espagne, De Andreis pour l’Italie, Mistral pour la France de Midi et la mienne. Je tiens à vous dire que votre dépêche a été reçue par les Latins reunis à Montpellier avec les sentiments de la plus vive sympathie et d’un véritable enthousiasme”.⁶ În acest context de schimburi epistolare, Quintana îi expediază lui Urechia, prin decembrie 1878, un exemplar al articolului său, *Chanson latine*, Montpellier, 1878, cu dedicația: „À mon illustre confrère et cher ami V.A. Urechia”⁷, căruia i-a alăturat un portret pentru Alecsandri, pe care trebuia să-l expedieze la Mircești.⁸ Mărturie de afecțiune, care pledează în favoarea unor mai vechi relații. V.A. Urechia nu a reușit să convoace o „Adunare generală” pentru constituirea „Comitetului Congresului latin din septembrie 1879”, din cauza atmosferei incendiare din țară, provocată de condițiile impuse României la încheierea Tratatului de pace de la Berlin, 13 iulie 1878: retrocedarea către Imperiul Țarist a celor trei județe din sudul Basarabiei, Cahul, Ismail, Bolgrad, și revizuirea articolului 7 din Constituție, pentru a se putea acorda cetățenia română unui număr mai mare de evrei emigrați din țările vecine. În consecință, „Congresul” nu s-a mai putut organiza.

Corespondența cu baronul Tourtoulon a continuat totuși prin intermediul lui A. Roque-Ferrier, secretar la „Société des langues romanes”, care-i comunicase lui Urechia, înainte de 11 aprilie 1879, o invitație, la Montpellier, pentru „Serbările latine” ale acestui an. Tourtoulon a întărit poftirea, declarând tot acum că „Societatea” va fi fericită să-l primească pe cel ce era „le digne représentant d’une nation pour laquelle nous éprouvons les plus vives sympathies”. Urechia nu a putut cinsti onoarea ce i se făcuse. La 24 mai era prezent la ședințele Academiei Române.⁹

În programul „Serbărilor” a figurat și un „toast” dedicat „României”, rostit la 3 septembrie de Camille Laforgue. „Vous ne vous étonnerez donc pas si je lève mon verre en l’honneur de la Roumanie – déclare vorbitorul – les Roumains, placés aux bords du monde latin, devant les postes du monde barbare, soutinrent longtemps l’empire du Trajan les fit entrer. Ils ont défendu plus longtemps encore l’Europe avec l’épée d’Etienne le Grand et de Michel le Brave. Vous savez, mais

⁶ BAR, *Arhiva V.A. Urechia*, IX bis, f. 294-295; Idem, *Arhiva V. Alecsandri*, II, Imprimerie I; *Presa*, nr. 124, 6,7 iunie 1878; *Apărarea națională*, nr. 333, 22 decembrie 1900; M. Platon, *Vasile Alecsandri*, p. 94; P. Păltănea, *Vasile Alecsandri. Știri noi*, p. 62-63.

⁷ Exemplar în colecțiile Bibliotecii „V.A. Urechia” (BVAU), cota III 3629.

⁸ Petre Sergescu, *Scrisori inedite ale lui V. Alecsandri și Obedenaru*, în *Închinare lui Nicolae Iorga*, Cluj, 1931, p. 384-385.

⁹ BAR, S.64 (1)/DCCLXIII; Idem, s. 40 (1)/DCCLXIV; AAR.PAD, seria a II-a, 1880, p. 10.

vous ne savez pas tous, qu'en dehors des montagnes de la Roumanie, de ses vallées et de ses plaines, il y a d'autres plaines et d'autres vallées qui nourrissent des hommes de même race, des hommes qui ont une langue, une religion et des habitudes semblables et qui, en dépit des maîtres de leur sol, peuvent dire comme ceux de Bucarest, de Galatz, de Mircești: Nous sommes Roumains!"¹⁰

La București, Urechia a alăturat activității academice preocupări privind reorganizarea vechiului Comitet Macedoromân, fiind ales, la 23 septembrie, secretar al „Societății de Cultură Macedo-română”, acum înființată.¹¹

În această nouă calitate, difuzează în țară, la 25 decembrie, o scrisoare prin care anunță tipărirea unui *Album*¹² de protest împotriva deznaționalizării la care erau supuși românii din Peninsula Balcanică. Colaborările trebuiau trimise pe adresa secretarului până la 24 ianuarie 1880.¹³ Termen prelungit, apoi, pentru a se putea obține și aportul valoros al unor personalități din lumea europeană latină, printre care se vor afla și numeroși Felibri. Unele din textele promise sosind cu întârziere, *Albumul macedoromân* a apărut cu puțin înainte de 17/29 octombrie 1880, când V.A. Urechia dăruiește un exemplar Bibliotecii Academiei Române.¹⁴ Veniturile realizate din vânzări au fost folosite la întreținerea școlilor din Macedonia.¹⁵

¹⁰ Camille Laforgue, *Brinde de pourtat a la Roumanio, lou III de septembre MDCCCLXXXIX*, Montpellier, 1881. Exemplar tipărit pentru V.A. Urechia. Vezi și Idem, *Discours tengut devant la court d'Amour de la Lauzo, lou XVI de septembre MDCCCLXXX*, Montpellier, 1881. Exemplar cu dedicație: „À Monsieur V. Alexandrescu – Urechia, Ministre de l'Instruction Publique de Roumanie. Respectueux et sympathique hommage de l'auteur”. Exemplare despre care colega Valentina Oneț, de la BVAU, ne-a comunicat că există în colecția bibliotecii, cota III 8240.

¹¹ BVAU, A/CXX; A. Roque-Ferrier, *Mélanges de critique littéraire*, p. 80; *Societatea de Cultură Macedoromână*, București, 1899; Ioan C. Pappa, „Lucrări care trebuiesc ținute minte”, în *25 de ani de luptă în Chestiunea macedoneană*, Galați, 1904, p. 29-30; Petru T. Topa, „Înființarea Societății de Cultură Macedoromână”, în *Revista Macedoromână*, 1930, p. 34; Max Demeter Peyfuss, *Chestiunea aromânească*, traducere Șerban Tanașoca, București, 1994, p.54; P. Păltănea, „V.A. Urechia omagiat de macedoneni” în *Dominus*, /Galați/, III, nr. 29 iunie, p.14; nr.30, iulie, 2002, p.14.

¹² *Album macedo-român*. Sub direcțiunea lui V.A. Urechia. Stabilimentul pentru artele grafice Socec, Sander et Teclu, 1880, 144 p., cu facsimile, portrete + 22p. cu note muzicale; BRM, IV, p. 662 nr.70053. Relațiile cu „stabilimentul” lui I. V. Socec datau de la începutul anului 1867, 17 ianuarie, când semnează un contract pentru editarea lucrării *Oratorii noștri moderni* (BAR, *Arhiva V.A. Urechia*, XII, Varia, II/1). La începutul anului 1880, revista *Familia* avea informația, desigur de la V.A. Urechia, că *Albumul macedo-român* va apărea prin grija Societății de Cultură Macedoromână (XVI, 1880, nr.2, 5/18 ianuarie. Vezi și scrisoarea lui V.A. Urechia adresată, înainte de 15/27 mai, lui Iosif Vulcan, redactorul *Familiei* (Ibidem, nr. 16, p. 169. Vezi și P. Păltănea, „Vasile Alexandrescu Urechia către Iosif Vulcan”, în *Dunărea de Jos*, /Galați/, martie 2007, p. 50).

¹³ BAR, *Arhiva V.A. Urechia*, XVI, Varia III/3.

¹⁴ AAR.PAD, tom. III, 1882, p. 84 – 85. L. Kalustian (*Facsimile*, București, 1975, p. 250, 254 - 255), necunoscând donația lui Urechia și alte informații privind tipărirea *Albumului*, a afirmat că acesta a apărut „probabil” în primăvara anului 1881. La 27 aprilie / 9 mai 1880 V.A. Urechia era „de câteva zile” la Viena, ca să urmărească tipărirea ilustrațiilor. S-a reîntors la București la 1/13 mai (*Familia*, XVI, nr. 32, p. 206; nr. 33, p. 211). La 25 iulie/5 august *Albumul* se tipărise până la litera H și se spera că „la începutul lui septembrie îl vom vedea în vitrinele librărilor” (Ibidem, nr. 35, p. 361).

¹⁵ Ioan C. Pappa, „Lucruri care trebuiesc ținute minte”, p. 33.

Apelul pentru editarea *Albumului macedoromân*, semnat de V.A. Urechia, și expedit pe la jumătatea lui februarie 1880¹⁶ unor fruntași ai Felibrilor, Camille Laforgue, A. Roque-Ferrier, Mistral, avea următoarea motivație istorică: „Au delà du Danube vivent deux millions de mes frères... Épaves de l'ancien Empire romain de l'Occident, les Roumains de la Turquie d'Europe ont pu émerger du sein des flots noirs de l'inondation des barbares, grâce à leur vitalité. Au milieu de tant de peuple différents de race, ils ont lutté pendant cinq siècles pour la conservation de leur langue et de leurs moeurs nationales ... Ils sont engagés à cette heure, dans une lutte dont l'issue leur sera fatale, si nous ne leur apportons un prompt secours, ils devront oublier leur langue, ils devront cesser d'appartenir à la race latine”.¹⁷

¹⁶ Apelul fusese sigur transmis odată cu o scrisoare către Al. Odobescu, pe atunci prim secretar al Legației române de la Paris, care-i precizează, la 2/14 februarie 1880, în legătură cu viitorul proiect, următoarele: „La *Albumul macedoromân* mă gândesc, și cu toate că mintea-mi/ stearpă nu mi-a deschis, până acum, niciun orizont, mă voi sili să împlu câteva pagini cu searbăda-mi proză. Totodată voi cerca să capăt ceva de la Picot și François Lenormant” (Al. Odobescu, *Opere*, IX. Text stabilit de Filofteia Mihai, Rodica Bichis, Nadia Lovinescu, București, 1983, p. 21). L. Kalustian a susținut, fără a dovedi prin documente, că Trandafir Djuvara (numit în aprilie 1879, la Agenția diplomatică a României de la Paris, *Mes missions diplomatiques, 1887-1925*, Paris, 1930, p. 71) a propus „alcătuirea unui *Album macedoromân* cerându-i apoi lui V.A. Urechia „să acorde girul și asistența lui acestei întreprinderi” (*Facsimile*, p. 243-244). Djuvara a trimis, înainte de 20 februarie 1880, un „apel” al cărui conținut nu-l cunoaștem unor personalități franceze, solicitându-le colaborarea „în favoarea compatrioților noștri macedoromâni”. Ludovic Drapeyron, directorul publicației *Revue de Géographie*, declară despre „apel”: „Simpatizez din toată inima cu opera patriotică și civilizatoare pe care o urmărește Societatea de Cultură Macedoromână” (*Facsimile*, p. 250; Ioan C. Pappa, „Lucruri ce nu trebuiesc uitate”, p. 22). Textele primite le-a pus la dispoziția lui V.A. Urechia, care le-a publicat în *Album* (vezi, de pildă, scrisoarea lui H. Martin, *Album*, p. 73). A fost, deci, un colaborator al acestuia (P. Păltănea, *Paris 1882. Premiul internațional „V.A. Urechia”*, în MI, XXX, nr. 445, ianuarie 1996, p.61; Anișoara Popa, *V.A. Urechia istoric*, I, Galați, 2001, p. 198), ca și Al. Odobescu, Mihai Obedenaru, B.P. Hașdeu, prin bunăvoința căruia a primit manuscrisul lui Friedric Max Müller (*B.P. Hașdeu și contemporanii săi români și străini*, Ediție de Al. Săndulescu, București, 1982, p.392), Frédéric Damé, profesor la Colegiul „Sf. Sava”. Mai amintim că A. Roque-Ferrier, care a avut un rol important în difuzarea „apelului” lui V.A. Urechia, nu semnaleză și sprijinul lui T. Djuvara la împlinirea *Albumului Macedoromân* (*Mélanges de critique littéraire*, p. 180-184).

¹⁷ *L'Ôu de Pascas, Armanac Roman*, Montpellier, 1883, p. XXIV-XXV; A. Roque-Ferrier, *Mélanges*, p. 181-182. Maria Platon a menționat „apelul” (*op. cit.*, p.118-119) care-i fusese adresat lui Mistral de către Urechia. Textul publicat în *L'Ôu de Pascas* i-a fost înaintat lui Camille Laforgue, „grand maître de la Maintenance”. V.A. Urechia a mai expedit „apelul” și altor personalități felibriste, căci A. Roque-Ferrier confirmă, în răspunsul trimis la București, la 12 mai 1880, că a primit „la belle et émouvante circulaire française que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser. J'ai envoyé à M/onsieur/ Mistral celle qui lui était destinée” (BVAU, IV/59; AMR, p. 119). Aprecierea lui A. Roque-Ferrier nu a fost singulară. Filologul francez Emile Egger, luând cunoștință de „apel” la 18 martie 1880, l-a considerat, într-o scrisoare către Al. Odobescu, „une belle circulaire ... qui me dénonce la misère de deux millions de Roumains, menacés de perdre leur nationalité (Al. Odobescu, *Opere*, IX, p. 489. Vezi și Maria Parita, „Albumul macedoromân – un act cultural și național”, în *Comunicări și referate de bibliografie*, Constanța, 1992, p. 214-219). Originile „apelului” se pot regăsi în propunerea pe care V.A. Urechia o făcuse, la începutul anului 1870, guvernului ca să mărească subvențiile acordate școlilor românești din Peninsula Balcanică, „din nevoia deșteptării tuturor elementelor românești” (*Informațiunile bucureștene*, I, nr. 64, 18 februarie 1870). Max Demeter Peyfuss nu cunoaște demersurile lui Urechia. Citează însă un ajutor oferit, în 1866, lui Apostol Mărgărit, de către C.A. Rosetti, ministrul Instrucțiunii Publice, care cuprindea și un abonament la *Buletinul Instrucțiunii Publice* editat de V.A. Urechia (*Chestiunea aromânească*, p. 42).

Răspunsurile Felibrilor îi sosesc după 3 martie 1880, când Paul Barbe îi scrie că „apelul”, difuzat la Montpellier de M. Obedenaru, pe atunci secretarul Agenției diplomatice de la Roma, a ajuns, „din întâmplare” și la Toulouse: Ca răspuns, el îi oferă versurile „Ode aux Valaques”¹⁸, prin care dorea să-și mărturisească „des sentiments d’amour et d’estime que je professe pour votre nation, soeur âgée ou cadette de la mienne”. Corespondența a continuat, Urechia dăruindu-i câteva lucrări pentru a se perfecționa, notează Barbe la 28 aprilie, „dans l’étude de votre harmonieuse langue que je comprends à merveille, mais dans laquelle je n’ose encore écrire”.¹⁹

Strădania lui Obedenaru îi va fi de folos și lui Albert Arnavielle, care-i expediază lui Urechia, la 14 martie, „ma petite obole poétique ... Je serais très fier si mes faibles vers languedociens, faible expression de mes sentiments pour votre patrie roumaine et pour l’oeuvre de vos écoles, étaient accueillis par vous, ô frères par la race et la langue, avec faveur et sympathie”.²⁰ A Roque-Ferrier i-a înaintat și el, la 19 martie, un prim „pachet” de colaborări, care va fi urmat de un al doilea, pe care-l trimite tocmai la 12 mai.²¹ Stăruințele lui Obedenaru i-au fost și lui de mult folos. Profită de acest prilej pentru a evidenția rostul politic și cultural al românilor în zona balcanică: „Vous êtes les *sidera lucida* de l’Orient et en même les travailleurs d’avant-garde de la pensée la plus grande qui, à mon sens, du moins, ait encore traversé notre âge: la confédération des populations latines dans le respect religieux de leurs individualités natives de leurs droits intérieurs.”²²

Felibrii, interesați de neconținutele insistențe ale lui Urechia, l-au declarat, probabil la începutul lui martie, membru al „Societății de limbi romane”.²³ Sentimente de admirație pentru „opera patriotică” înfăptuită de Urechia, îi împărtășește, la 28 martie, și Albert de Quintana: „Je vous suis très reconnaissant d’avoir pensé à moi, quand, au fond de l’Orient, vous envoyez une voix connue aux frères de l’Occident”. Cuvintele scrise pentru *Album* sunt un înflăcărat îndemn

¹⁸ Vezi AMR, p. 16-17.

¹⁹ BAR, S. 20/DCCLXI; BVAU, Ms. II/472. Paul Barbe și-a însoțit prima scrisoare cu două din lucrările sale, publicate anterior, păstrate la Biblioteca „V.A. Urechia”: *Ensay en formo de dialogo sul las lengos en general et lours principalos atribucius*, Toulouse, 1873, 130 p., cota III 8177 și I 10622; *Picambri. Poème toulousain en quatre chants*, Paris, Toulouse, Avignon, 1875, 75 p., cota III 164.

²⁰ BVAU, Ms. IV/33; P. Păltănea, „Scrisori felibrice în colecțiile Bibliotecii „V.A. Urechia””, în *100 de ani de la înființarea Bibliotecii „V.A. Urechia”*, Galați, 1991, p. 207. A Roque-Ferrier va mai avea ocazia, după aproape un deceniu de la moartea lui M. Obedenaru (Atena, 1885), să noteze că amintirea acestuia „restera longtemps chère aux félibres et aux romanistes de Languedoc” (*Mélanges*, p. XVII).

²¹ BVAU, Ms. IV/59.

²² *Ibidem*, Ms. IV/58.

²³ *Ibidem*.

la rezistență: „Frați din Orient! Luptați cu perseverență, apărați, pas cu pas, pământul sfântul, căci pământul patriei este sacru”.²⁴

Eforturile pe care le-a făcut Urechia, susținute cu aceeași însuflețire și de Obedenaru, în lunile februarie, martie și aprilie, pentru a aduce un număr cât mai mare de colaboratori, sunt relevate, la 6/18 mai 1880, de Al. Odobescu: „M’am umplut de o nemăsurată mirare pentru activitatea cu totul neobicinuită la noi și pentru multa laudabilă inițiativă a celui ce-a putut, în câteva săptămâni, să adune un material așa de abundent, așa de variat și de complet în specia sa, ca acela care va compune *Albumul macedoromân*.”²⁵ Aprecieri care-l încurajează atât în căutarea unor noi aderenți la „apelul” făcut lumii latine, cât și în statornicirea unor mai vechi amiciții. Roque-Ferrier îi recomandă, în amintita scrisoare din 12 mai, să-i parvină „apelul” și lui Camille Laforgue, „grand-maître de la Maintenance du Languedoc”, pentru că va putea fi citit, la Montpellier, cu ocazia reuniunii Felibrilor din Languedoc, care va avea loc la 30 mai. Erau speranțe să se poată realiza un „memoriu în favoarea școlilor din Macedonia”, care ar fi putut avea importante ecouri²⁶, dintre care cunoaștem prețuirea lui Laforgue pentru râvna cu care Urechia persevera în câștigarea bătăliei începute. Dovadă dedicația notată, la 26 septembrie 1880, pe extrasul unei publicații: „À Monsieur V. A. Urechia, Ministre de L’Instruction Publique de Royaume de Roumanie. Respectueux et sympathique hommage de l’auteur”.²⁷

Schimbul epistolar cu felibrul Léon de Berluc-Perussis, „majoral du Félibrige”, președintele Academiei din Aix-en-Provence, începe la sugestia lui Roque-Ferrier, care-l încredințează, la 12 mai, că este „de plus, entièrement acquis, aux idées de l’Union latine que nous chercherons à généraliser”. Berluc-Perussis află și el amănunte despre silințele lui Urechia „pour la reconstitution intégrale de la nationalité Roumaine”, pe care i le laudă în scrisoarea expedită la 10 iunie împreună cu sonetul *A-n-uno jouvo Esculano d’en Macedoni*, semnat cu pseudonimul A. de Gagnaud²⁸, scris în dialect provensal înainte de a fi primit „apelul”. Se oferă totodată să transmită invitația lui Urechia „aux quelques notabilités littéraires qui m’honorent de leur amitié”. Își încheie misiva cu

²⁴ BAR, S. 50/DCCLXII, AMR, p. 119, text în limba spaniolă.

²⁵ Al. Odobescu, *Opere*, IX, p. 51.

²⁶ BVAU, Ms. III/359.

²⁷ Exemplar la BVAU, cota III 8240. Cu Laforgue va ajunge la relații foarte apropiate și permanente, căci în 1901, când acesta își căsătorește fata, îi trimite de la Sinaia o telegramă de felicitare (*Lou Libre nouvel*, Montpellier, 1901, p. XVII. Exemplar cu dedicație, BVAU, cota V 2074. Pentru „dedicații” ale lui Laforgue către V. Alecsandri, vezi Liviu Papuc, *Marginalii junimiste*, Iași, 2003, p. 177-180.

²⁸ AMR, p. 47-48, cu versiunea franceză: *À une jeune écolière latine de la Macédonie*, semnată L. Berluc-Perussis.

rugăminte de a-i transmite o „cuvioasă amintire” lui Alecsandri²⁹, pe care-l cunoscuse cu ocazia premierii din 1879. Primind scrisoarea lui Urechia, Alecsandri îi include, în răspunsul lui de la 18 ianuarie 1881, și un fragment dintr-o scrisoare primită de la prietenul provensal: „Les journaux nous apprennent l'apparition de l'*Album macédo-roumain*, qui sera un testament de l'Alliance des sept littératures latines. Un libraire d'Aix qui voudrait faire de son mieux un peu de propagande en faveur de ce livre et de l'idée qu'il représente, me demande le nom de l'éditeur de cet album et le coût du volume franco par la poste”.³⁰

Nu știm în ce chip a fost îndeplinită comunicarea lui Berluc-Perussis, care va căpăta, probabil pe la mijlocul lui februarie, un exemplar al *Albumului*. Însuflețirea câștigată în timpul lecturii o regăsim în scrisoarea pe care i-o adresează, la 2 martie 1881, lui Urechia: „Ce merveilleux recueil dépasse de beaucoup les promesses que vous nous avez faites. C'est un vrai et durable monument que vous venez d'élever, honoré Monsieur, à la gloire de votre noble pays ... Jamais la fraternité latine ne s'était affirmée d'une façon si unanime et si mémorable. Toutes les langues filles de Rome ont apporté leur éloquent salut à votre nation rejeunie ... Un tel élan de l'opinion dans l'Europe occidentale sera, a coup sûr, d'un grand effet moral pour l'achèvement de votre reconstitution nationale.” Multele calități ale *Albumului* îi dau lui L. Berluc-Perussis garanția că este „une oeuvre qui restera comme le témoignage de votre génie créateur, organisateur et persévérant. Je souhaite que le succès de ce livre vous permette d'ouvrir de nombreuses écoles et de nourrir ainsi l'esprit de race chez les jeunes générations qui achèveront un jour l'entreprise nationale que vous avez si bien commencée.”³¹ Cuvintele de admirație ce i-au fost comunicate s-au completat cu acordarea, la 22 mai 1881, a titlului de *Soci* – membru – al Societății Felibrilor, alături de V. Alecsandri, M. Obedenaru și Al. Catargi. Vestea i-a fost transmisă, la 6/18 septembrie 1881 de către A. Lieautaud, secretarul organizației din Marsilia.³²

L. de Berluc-Perussis și-a continuat corespondența cu V.A. Urechia, trimițându-i, în același an, la 23 decembrie, câteva publicații provensale, printre care și o dare de seamă asupra unei reuniuni care avusese loc la Marsilia în ziua încoronării, la București, a lui Carol I ca rege al României (14 martie 1881). Coincidență care-l îndeamnă pe poetul provensal să creadă că „l'extension et l'union de toutes les branches du tronc latin s'affirmer en même temps au rives de

²⁹ BVAU, Ms. II/466.

³⁰ V. Alecsandri, *Correspondență*, Ediție Marta Anineanu, /București/, 1961, p. 242; Idem, *Opere*, X, p. 664-665. Maria Platon, *op. cit.*, p. 118. Vezi și P. Păltănea, *Vasile Alecsandri. Știri*, p. 64.

³¹ BAR, S. 30 (1)/DCCLXI.

³² BAR, *Arhiva V.A. Urechia*, IX bis, f. 340-340v. A. de Gagnaud, *Alecsandri*, GAP, 1882, p. 14; *Scrisori către Vasile Alecsandri*. Ediție Marta Anineanu, București, 1978, p. 267-269; P. Păltănea, *Vasile Alecsandri. Știri*, p. 64.

la Méditerranée et vers la Mer Noire. Pour moi, voyant cela, le Danube me semble être un autre Rhône et les Balkans me deviennent chers comme les Alpes”. La o altă adunare din aceeași vreme cu studenții Facultății de Drept din Aix en Provence îi mai mărturisește că „votre nom et celui d’Alecsandri y ont été prononcé bien des fois avec une respectueuse admiration”.³³

V. Alecsandri i-a creat lui V.A. Urechia și posibilitatea de a intra în legătură cu William Bonaparte-Wyse, un „felibrist irlandez”. În amintita scrisoare din 18 ianuarie 1881 poetul îl roagă să-i trimită felibristului cărțile și dicționarele de care are nevoie ca să învețe limba română. Mulțumirile adresate lui Urechia pentru „plăcuta scrisoare” și cele trei cărți dăruite³⁴ vor urma la scurtă vreme.³⁵

Cu ocazia unei călătorii pe care o face la Paris, în ultimele luni ale anului 1881 sau începutul celui următor, amintită de baronul Tourtoulon, la 26 aprilie 1882, Urechia l-a întâlnit pe acesta, dar și pe Albert de Quintana.³⁶ Motivul scrisorii din 26 aprilie a fost proiectul unei reviste dedicată confreriei latine³⁷,

³³ BAR, S. 30 (2)/DCCLAXI.

³⁴ Idem, S. 49 (4)/LVIII, V. Alecsandri către V.A. Urechia. Urechia a expediat lucrările: Felix Durot, *Grammaire du Roumain Moderne*, Bucarest, 1877; G.M. Antonescu, *Dictionariulu Român-Francesu și Francesu-Român*, 1874 și *Albumul Macedoromân* (G.F. Țepelea și Ion Climer, „Alecsandri și Felibri”, în *Limbă și literatură*, X, 1965, p.33-34).

³⁵ Pentru răspunsul lui Bonaparte-Wyse, vezi BAR, S. 41/DCLXI; G.F. Țepelea și Ion Climer, *op. cit.*, p. 33-34. Pagini ale lui Bonaparte-Wyse, scrise în dialectul provensal, i-au fost trimise lui Urechia, 23 ianuarie 1883, prin intermediul lui A. Roque-Ferrier (BAR, S. 64 (2)/DCCLIII). Vezi și Paul Mariéton, *Un félibre irlandais W.C. Bonaparte-Wyse*, Lyon, /1882/. Exemplarul oferit lui V.A. Urechia are dedicația: „À V.A. Urechia hommage sympathique. L’historien du félibrige Paul Mariéton” (BVAU, IV 803).

³⁶ BAR, S. 40 (2)/DCCLXIV, fără dată. Pentru scrisoarea din 23 aprilie 1882, Ibidem, S. 40 (3)/DCCLXIV.

³⁷ *Revue de Monde Latin* a apărut la 25 septembrie 1883. Pe coperta primului număr, titlul este în limba română: *Revista lumei latine*. Tot aici și precizarea: Birourile *Revistei lumei latine*, București, Socec et. comp., Calea Victoriei, 171. În anii următori, titlul în limba franceză. Pentru a obține colaborări românești, Tourtoulon a pregătit și o „circulară”. La 5 octombrie 1882 i s-a adresat și lui Bogdan P. Hasdeu (*B.P. Hasdeu și contemporanii săi*, II, p. 283). Unele din greutățile întâmpinate de Tourtoulon în această perioadă sunt comentate de V. Alecsandri și Al. Odobescu, membri ai comitetului de redacție, într-o scrisoare expediată, din Paris, lui Titu Maiorescu la 20 martie/4 aprilie 1883 (I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, V, București, 1934, p. 46).

Primul volum începe cu o colaborare românească: Carmen Sylva (Regina Elisabeta n.n.), *Furnica*, text în limba franceză (nu se indică numele traducătorului) cu precizarea: „un des contes publiés récemment par Carmen Sylva ... à la fois en allemande et en roumain”. Vezi *Pelesch-Märcheb*, Leipzig, 1882 (BRM, I, nr. 10360) și *Povestirile Peleşului*, București, 1882 (*Ibidem*, nr. 10387, G. Bengescu, *Carmen Sylva. Bibliographie et extraits de ses oeuvres*, Bruxelles, 1904, p. 173, a afirmat că relațiile scriitoarei cu Felibrii datau de la 11 aprilie 1883). Parte din programul revistei se regăsește și într-un text în limba română, nesemnat, intitulat *Politică și diplomație* (p. 129) în care se analizează situația politică a tuturor țărilor latine.

dezbătut și cu Alecsandri prin corespondență.³⁸ Nădăjduia să se bucure de sfaturile și colaborarea lui Urechia la revistă³⁹, care vor întârzia, cu toate promisiunile pe care i le făcuse.⁴⁰ Dorind totuși ca „un nume atât de autorizat” să nu lipsească din sumarul revistei „qui a pris sa place parmi les premières de France et a su acquérir une influence sérieuse dans le monde diplomatique”, Tourtoulon îi solicită, la 3 noiembrie 1884, să-i expedieze un text inedit scris în românește.⁴¹ Din pricini pe care nu le cunoaștem, fragmente din proza lui V.A. Urechia vor apărea în revistă doar peste câteva luni, în vara anului următor.

Presupunem, neavând informații, că sprijinul cerut lui V.A. Urechia pentru realizarea viitoarei reviste a „lunii latine” i-a fost oferit cu siguranță, pe dată, întrucât Tourtoulon pregătea și o ediție în limba română, al cărei „program” urma să fie tipărit la București de editorul Ioan V. Socec. Nu știm dacă V.A. Urechia s-a preocupat de difuzarea lui în măsura eforturilor depuse de Alecsandri.⁴² Neîntrunindu-se un număr suficient de abonați pentru ediția în limba română, aceasta a fost suprimată înainte de 3 noiembrie 1884, când Tourtoulon îl asigură pe Urechia că ar putea relua tipărirea ediției române numai dacă se asigură plasarea întregului tiraj.⁴³

³⁸ BAR, S. 40 (3)/DCCLIX. La 19 iulie 1882, Alecsandri îi cere fratelui Iancu, stabilit la Paris, să-l țină la curent cu pregătirea statutului revistei inițiat de Tourtoulon (BAR, S. 18 (24)/LXVII).

³⁹ BAR, s. 40 (3)/DCCLXIV.

⁴⁰ Idem, s. 40 (4)/DCCLXIV.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Ion Ghica a fost, se pare, printre primii căruia Alecsandri îi solicită să sprijine noua revistă felibristă. La 20 august 1882 își îndeamnă prietenul, aflat la Londra, să-l întâlnească pe Tourtoulon, ca să-i comunice opiniile sale cu privire la proiectul baronului. Viitoarea lui colaborare ar fi de mare importanță (BAR, ms. rom., 804, f.39v). Ghica n-a avut, probabil, răgaz să dea urmare sfatului venit de la București, căci de-abia la 19 aprilie îi scrie la Paris lui Iancu Alecsandri, cerându-i amănunte (Idem, ms. rom. 5741, f. 283-285; Perpessicius, *Ion Alecsandri*, în RFR, X, 1943, 2, p. 413-414). Pentru a înmulți numărul abonaților, V. Alecsandri apelează și la sprijinul prietenului Lascăr Rosetti, rugându-l, la 6 decembrie 1882, să înființeze, în „districtul Huși”, un comitet pentru a aduna abonamente (Idem, S.39 (7,8)/LVIII). „Programul” revistei a fost trimis și lui Iacob Negruzzi, la 6 martie 1883 (Idem, ms. rom., 808, f.239; V. Alecsandri, *Scrisori*, I, p.133-134). Către toamnă, îl roagă să adune banii abonamentelor făcute și să-i expedieze „cât mai curând” baronului (BAR, ms. rom., 808, f. 252; V. Alecsandri, *Scrisori*, I, p.137). Prietenului de la Tecuci, Al. Papadopol-Calimach, i-a pregătit, tot la 6 martie, un „pachet cu programe” ca să le difuzeze pe la gazetele din Bârlad și Galați, rugându-l, totodată, să stăruie pentru realizarea unor abonamente (BAR, ms. rom., 814, f.30; V. Alecsandri, *Scrisori*, I, p.166). Aceeași rugămintă i-o va face și lui Ion Ghica la 30 ianuarie 1884 (V. Alecsandri, *Scrisori. Însemnări*, Ediție Marta Anineanu, București, 1964, p.67). Eforturi elogiabile peste ani, în 1896, de Albert Quintana (*Revue du Monde Latin*, XV, 1896, p.4-5).

⁴³ BAR, S.40 (4)/DCCLIV.

În entuziasmul manifestat la sosirea lui Alecsandri la Montpellier, pe 7 mai 1882, Urechia nu este uitat. La banchetul dat în onoarea bardului de la Mircești, a fost rostit, în aceeași zi, un toast și pentru inițiatorul *Albumului macedoromân*. Peste o săptămână, la Forcalquier, A. Roque-Ferrier elogiază și efortul făcut de Urechia pentru organizarea „confederației literare a celor două popoare”⁴⁴, care s-a realizat și prin intermediul „acelui elegant *Album*”, considerat de Frédéric Donnadiou drept un „monument” al acestei solidarități și un „exemplu de fraternitate a popoarelor” prin „les sentiments d’amitié qui n’ont jamais cessé d’exister entre les latins d’Orient et notre France, toujours sympathique aux vaincus des grandes causes”⁴⁵. Convingeri identice exprimă și L. de Berluc-Perussis într-o nouă scrisoare din 15 septembrie 1882, mulțumindu-i lui Urechia pentru un „frumos volum”, trimis cu ceva vreme mai înainte⁴⁶, care i-a creat „une juste et grande idée du mouvement intellectuel de votre noble patrie”. Identificându-i contribuția la această mișcare, mai adaugă: „J’ai salué, au fond de l’âme, vos généreux efforts pour développer dans le jeune royaume roumain la connaissance des origines nationales et d’amour de la commune patrie latine”. Militantismul constant al personalităților latine pentru cuprinderea românilor în spațiul romanității trebuia răsplătit cu decorații. Alecsandri și Urechia au obținut de la regele Carol I, pe la sfârșitul lui septembrie 1882, după demersuri începute la sfârșitul anului 1880, decorația „Bene merenti” pentru câțiva vestiți filo-români: Angelo De Gubernatis, Emile Picot, Abdolonyme Ubicini și alții.⁴⁷

Convingerile lui L. Berluc-Perussis despre nestinsa conștiință latină a românilor, de găsit, firește, și la alți scriitori provensali, a rodit în mentalitatea felibristă, căci, peste un deceniu, în 1892, este inclus în programul „premiilor florale” de la Montpellier și un „Catalog geografic” al localităților din Turcia Europeană, ca și din Grecia, aparținând, în întregime sau în parte, limbii române, macedoromână sau dialectelor lor.⁴⁸

Permanența legăturilor lui Urechia cu unele personalități felibriste este dovedită de prezența, în biblioteca personală a unor lucrări ale acestora, gesturi de

⁴⁴ *L’Œuvre de Pascas*, 1883, p.42.116. Telegrama trimisă, cu această ocazie, este semnată de C. Laforque, W.C. Bonaparte-Wise, G. Azales, L. Roumieux, Fr. Donnadiou, A. Boucherie și A. Roque-Ferrier (BAR, *Arhiva V.A. Urechia*, IX bis, f. 218).

⁴⁵ Frédéric Donnadiou, *Le Félibrige et l’idée latine à Marseille*, Montpellier, 1883, p. 21-22.

⁴⁶ Nu am putut identifica volumul expedit. În anul 1882, V.A. Urechia a tipărit *Opere complete. Discursuri academice*, Ediția a III-a.

⁴⁷ BAR, 30 (3)/DCCLXX; Gh. Adamescu, *Șapte scrisori ale lui V. Alecsandri către doctorul/ M. Obedenaru*, CL, 56, 1924, mai, p. 345; Marta Anineanu, *Catalogul corespondenței lui Vasile Alecsandri*, 1957, p. 193, nr. 777; *Secolul XX*, III, nr. 745, 10 noiembrie 1901, p. 1, M. Platon, *op. cit.*, p.148.

⁴⁸ *Le Félibrige latin*, III, 1892, p. 158.

omagiere care-i fuseseră închinată și în anii anteriori. L. Berluc-Perussis i-a trimis, probabil, în 1886, *Salut à l'Occitanie imité de Florian Pin*, un exemplar bibliofil, numerotat 99, „en témoignage de gratitude pour sa précieuse collaboration”. A. Roque-Ferrier îi oferă, în anul următor, *Trois études bibliographiques* cu dedicația: „À Monsieur le sénateur V. Alecsandrescu-Urechia, hommage affectueux de l'auteur”.⁴⁹ Mărturisirea acestei prețuiri este relevată, la 20 decembrie 1890, cu prilejul sărbătorilor de la Montpellier. Acum, A. Roque-Ferrier citește, în versiune franceză, câteva povești din *Legendele române*, publicate de Urechia. Acesta va expedia, în replică, „fraților din Languedoc” o scrisoare în care va elogia contribuția la *Albumul macedo-român* prin care s-au stabilit legături între „jocurile literare din sudul Franței și Orientul român”. Pentru a mijloci pătrunderea mai activă în lumea românească a programului politic al *Albumului macedoromân: romanitatea românilor*, V.A. Urechia propune, în Camera Deputaților, un proiect de lege bazat pe o mai veche idee a lui Al. Odobescu, pentru aducerea în țară a unui mulaj a Columnei lui Traian, care urma să fie așezat în „Grădina Episcopiei, în fața Ateneului român”. Proiect nerealizat.⁵⁰

Stăruința lui A. Roque-Ferrier de a-l revedea pe Urechia la Montpellier este dovedită de invitația pe care i-o expediază pentru „Jocurile florale” care aveau să înceapă la 20 decembrie 1891. A trecut, mai întâi, la 30 octombrie 1891, pe la Florența. La Montpellier a fost însoțit de învățătorul macedonean Tașcu Iliescu.⁵¹ Relațiile epistolare au continuat și în anul următor, când Urechia primește volumul lui A. Roque-Ferrier, *Mélanges de critique littéraire et de philologie*.⁵² O nouă invitație pentru „Jocurile florale” de la Avignon i-a expediat-o Felix Gras, la 7 mai 1892. A urmat, la 21 aprilie 1893, cea pentru serbările din „vechiul și gloriosul oraș Carcassone”⁵³, la sud-est de Montpellier. Nu știm dacă a dat curs acestor chemări simultane. Cunoaștem o scrisoare către A. Roque-Ferrier, de la care va primi un răspuns întârziat din pricini de boală, pregătit la 9 iunie, în care-i reamintește, de la

⁴⁹ Exemplare la BVAU, cotele IV 803, III 4126.

⁵⁰ *Familia*, XXIII, 1891, nr. 51, 22 decembrie/3 ianuarie, p. 613; *Le félibrige latin*, I, 1890, p. 139. Virgil Z. Teodorescu, *Contribuția lui V.A. Urechia la ridicarea unor monumente de for public*, în *Buletinul Funației Urechia*, Galați, IV, 1996, nr.6, p.35.

⁵¹ BAR, *Arhiva V.A. Urechia*, XII, Varia 3/5; BVAU, A/CXIII, f.47-48. *Le Félibrige latin*, II, 1891, p.20; Ibidem, IV, 1894, p. 93; Maria Platon, *op.cit.*, p. 69. Vezi și scrisoarea lui M. Obedenaru către V.A. Urechia expediată din Constantinopol la 13/25 februarie 1880 (*Macedonia*, VII, 1933, 6-7, p.7-8; A. Roque-Ferrier, *La poésie populaire de l'Escriveta en provençal et en macédoroumain*, Montpellier, 1893.

⁵² Vezi nota 4.

⁵³ BVAU, A/CXIX, f. 92-95, 103; *Le Félibrige latin*, IV, 1893, p. 208-209. Cu ocazia invitației din mai 1892, probabil, revista *Le Félibrige latin* i-a oferit reginei Carmen Sylva, dar și lui Alecsandri, Urechia și Obedenaru, portrete realizate de Nahor Ginonvier, „un des peintres les plus jeunes ... et les mieux doués de la ville de Montpellier” (Ibidem, III, 1892, p. 195).

început, după o rememorare a lui Obedenaru și Alecsandri, că este „le constant instigateur des liens littéraires de la France Méridionale et de la Roumanie”. În această reală calitate trebuia să știe că apăruse, probabil la Montpellier, o „cărțuție anonimă”, *Catehisme d'un bon fêlibre*, în care se pretinde „que la Roumanie et les autres pays de langue romane dissiminés à travers de l'Europe orientale devient se résigner à disparaître les jours devant les Slaves, les Austro-Germains et les Turcs”. Pentru a se evita răul ce l-ar putea face acea publicație, îi propune să-i publice scrisoarea în principalele jurnale românești. Încheie cu o știre îmbucurătoare: vechiul proiect din 1879, de a se realiza un curs de limba română și macedoromână la Facultatea de Litere din Montpellier, este pe cale să se înfăptuiască.⁵⁴

Protestul împotriva aberațiilor din *Catehisme d'un bon fêlibre* făcea parte din schimburile de opinie cu susținătorii unității latine în folosul unei bune cunoașteri a problemelor majore ale luptei de eliberare națională accentuată în ultimele decenii ale secolului. Să ne reamintim că în această perioadă existau păreri, ca cea a lui Ioan Rațiu, mărturisită la 3 aprilie 1891 lui Vicențiu Babeș, că este „timpul suprem și oportun pentru a publica acel memorial – aluzie la textul redactat de Iuliu Coroianu – ca publicul străin să vadă și să audă chiar de la noi plângerile noastre”.⁵⁵ Punct de vedere admis de Urechia și pentru realizarea căruia va desfășura o amplă acțiune, după ce va fi ales președintele *Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor* (16-18 mai 1893). Întemnițarea preotului Vasile Lucaciu, la 27 ianuarie 1893, pentru o presupusă calomniere a guvernului maghiar, produce solidarizarea opiniei publice românești cu „scrisoarea” adresată de Urechia membrilor Ligii chemați „la o propagandă cât mai activă” pentru a protesta față de „regimul de tortură la care este supus Lucaci” și împotriva aceluia proces monstruos intentat reprezentanților culturii românești de peste munți”. Numai așa se va dovedi „că avem în spatele nostru un neam întreg, animat de dorința de a se jertfi fără preget și fără ocol”, pentru întărirea și răspândirea „ideii unității naționale a românilor”.⁵⁶

⁵⁴ BAR, S.64 (3)/DCLXII. Amănunte despre protestul „tinerimii” din țară împotriva *Catehismului* în *Felibrige latin*, III, 1893, p. 208; M. Platon, *op. cit.*, p. 164-165.

⁵⁵ Șerban Polverejan, Nicolae Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente, 1845-1897*, Cluj, 1973, p.45.

⁵⁶ BVAU, A/10 (10), f.20-20v. La „Banchetul românismului” oferit lui Vasile Lucaciu, la sosirea în București, iulie 1892, a tostat și V.A. Urechia (Vasile Netea, *Istoria Memorandumului*, București, 1947, p. 209). Alte amănunte la Valeriu Achim, Aurel Socolan, *Dr. Vasile Lucaciu, luptător pentru drepturile românilor și Unirea Transilvaniei cu România*, Baia Mare, 1965, p.49; Ș. Polverejan, N. Cordoș, *Op. cit.*, p. 79; P. Păltănea, Stelian Mândruț, „Contribuții privind colaborarea dintre V.A. Urechia și românii din Transilvania”, în *ActaMN*, 33, Istorie, II, 1996, p. 91-92; Valentina Oneț, „V.A. Urechia, președinte al Ligii Culturale și atașamentul său față de cauza românilor transilvăneni”, în *ASTRA*, 1861-1991, Sibiu, 1992, p. 167.

Pentru o mai mare eficiență a acestui protest, Urechia se adresează, înainte de 23 iunie 1893, printr-un nou apel, întregii lumi latine, îndemnând-o să se alăture „marilor apostoli ai națiunii române”, frunțașii mișcării memorandiste, arestați de guvernul maghiar. „Tout récemment – precizează V.A. Urechia – des centaines de Roumains ont été déféré à justice, c’est-à-dire destinés à être incarcérés, condamnés à la mort sous l’inculpation de haute trahison, pour avoir osé présenter, l’année dernière, une pétition à L’empereur à Vienne demandant humblement justice égale pour les Roumains comme pour les autres nationalités de l’empire. Au nom de l’humanité, au nom de ce sang généreux et noble qui circule dans vos veines, comme dans les nôtres, unissez vos voix à celles de toute une nation de frères”.⁵⁷

Adeziunea felibriștilor la această chemare de solidaritate poate fi exemplificată prin inițiativa lui A. Roque-Ferrier, care îl anunță pe Urechia, la 23 iunie 1893, că l-a rugat pe președintele Franței, Sadi Carnot, să solicite „directement S/a/ M/ajesté/ l’Empereur d’Autriche, roi de Hongrie, la grâce du docteur Lucaci, prêtre roumain de la Transylvanie, actuellement incarcéré sous le coup de condamnation capitale pour avoir présenté à Vienne, l’année dernier une pétition à l’Empereur revendiquant le droit qu’ont les Transylvains de parler leur langue”. O scrisoare asemănătoare a trimis-o Ministrului Afacerilor Străine al Spaniei, pentru a fi expediată la Viena și Budapesta.⁵⁸ A urmat invitarea, făcută probabil la sugestia lui Urechia, lui George Moroianu, fervent susținător al mișcării naționale române, aflat la Paris, ca să conferențeze la Montpellier „despre luptele și aspirațiile românilor din Transilvania”, omagiate de ascultători prin „cuvinte de iubire”.⁵⁹

Urechia a continuat campania de informare a lumii latine din occidentul european asupra împilărilor suferite de românii ce trăiau în spațiul intra-carpatic și în anul 1894. La 4 aprilie semnează, din partea Ligii Culturale, o nouă chemare prin care dorea „să vedem geniul românismului reîntinerit și voinic la lucru, voim ca el să izbucnească cu tărie la un moment dat; voim să adunăm, pe cât e posibil, toată suflarea românească într-o manifestațiune, pentru ca astfel să se simtă că

⁵⁷ Maria Platon, *op. cit.*, p. 165; *Gazeta Transilvaniei*, nr. 135, 20 iunie 1893, p.2; S. Polverejean, N. Cordoș, *op. cit.*, p. 80. Pentru un apel din 1 iunie 1893, vezi Ștefan Pascu, C. Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională*, Cluj-Napoca, 1980, p. 47. La BVAU (Ms. V 71/61) există un fragment (p.3) dintr-un apel semnat de V.A. Urechia, text tipărit în limba franceză, difuzat după arestarea lui Vasile Lucaci, și pe care lectorii lui, François Lefebvre, Leconte de Lisle, Emile Zola, Léon de Rosny și alții, au semnat declarații aprobatoare.

⁵⁸ BAR, S.64 (4)/DCLIII.

⁵⁹ G. Moroianu, *Luptele de emancipare ale românilor din Ardeal*, București, 1929, p. 36; *Correspondența lui George Moroianu (1891-1920)*, I, Ediție de Șerban Polverejean, Cluj-Napoca, 1981, p. 260-261, scrisoarea lui V.A. Urechia din 23 noiembrie 1893, *Memorandumul, 1892-1894*, București, 1982, p. 84, cu anul greșit, 1873 (capitol redactat de Șerban Polverejean).

Golgota Românismului este ținta de ruină a dușmanului, care încearcă să confisce un neam puternic, entuziast și plin de credință în izbânda din urmă”.⁶⁰

Ecourile acestei acțiuni încurajatoare ar putea să fi animat, pe mai departe, dârza solidaritate a lui A. Roque-Ferrier cu brava rezistență a preotului Vasile Lucaciu, lăudată, la 15 mai 1894, lui Urechia: „Nous saluons avec un glorieux respect la lutte que le docteur Lucaciu et ses amis soutiennent contre d’intolérables prétentions ... L’eau passera bien vite! Les rochers et les pierres demeureront éternellement”.⁶¹ Cu o altă ocazie, publică un poem, *La Sirventé de Transylvanie*. „À l’honneur du prêtre Lucaciu que les juges hongrois viennent de condamner à cinq ans de prison pour avoir présenté à l’empereur d’Autriche, roi de Hongrie, une supplique, demandant que la langue roumaine de Transylvanie fut, selon le droit antique, parlée librement dans les écoles, les tribunaux et les assemblées de cette contrée”...⁶² Mesaje cu un conținut apropiat, de unire cu luptătorii transilvăneni, a mai primit Urechia și de la ceilalți vechi prieteni. Labert Quintana, Camille Laforgue, Jules Simon și multe alte personalități, organizații culturale cărora le-a fost adresat „căldurosul apel” al Academiei Române, semnat și de Urechia, la 27 mai/8 iunie 1894, prin care sunt rugați „să se intereseze de cauza cea dreaptă a românilor din Transilvania și Ungaria, care e totodată și cauză de cultură generală”.⁶³

Răspunsurile sosite la București au constituit, prin strădania lui Urechia, impresionantul și convingătorul volum *Voci latine. De la frați la frați*, la care lucra de zor la 17 iunie 1894.⁶⁴ A apărut cu puțin înainte de 7 august 1894, când presa românească declară că „însurează întreaga mișcare în favorul nostru, al lumii latine”.⁶⁵ O gazetă germană scria, în zilele următoare, că *Voci latine*, prin denunțarea agresivei politici a guvernului maghiar în chestiunea naționalităților, va

⁶⁰ BVAU, A/X (10), f. 33-34. O altă „moțiune”, cu un conținut asemănător, a fost votată la „meetingul de protestare” din 24 aprilie 1894 (*Ibidem*, f.38).

⁶¹ BVAU, Ms. IV/61; *Voci latine. De la frați la frați*, București, 1894, p. 20-21; BMR, IV, p. 669, nr. 70199. Ediția îngrijită de Nedelcu Oprea, Galați, 1993, nu are valoare științifică. V.A. Urechia nu a putut include toate colaborările primite în volumul publicat. Cele rămase urmau să fie incluse într-un al doilea tom „al frumoasei lucrări” (*Transilvania*, XXV, 1894,5, 15 septembrie, p.292), care nu a mai apărut. Unii dintre colaboratorii volumului, Georges Clemenceau, Frédéric Amouretti, și-au publicat în presa franceză, încă din luna mai, textele pe care i le vor trimite lui Urechia (BVAU, A/CXXIV/1, f. 210, 211, 219).

⁶² *Le Félibrige latin*, IV, 1894, p.35-36; *Armanac Mount – pelieirene*, Montpellier, 1894, p.16-17.

⁶³ AAR.PAD, tom. XVII, 1894-1895, p.11-12; Alexandru Porțeanu – „Centenarul marelui proces al Memorandului”, în *Academica*, IV, 1994, nr.8, p.5; Doina N. Rusu, *Istoria Academiei Române între 1866-1996*, București, 1997, p. 110.

⁶⁴ *Correspondența lui George Moroianu*, I, p. 262-263.

⁶⁵ Constantin Marinescu, „V.A. Urechia și unitatea națională a românilor”, în ARSR.MSSI, IV, 1984, tom. IX, p.120.

deveni „vocea Europei întregi”.⁶⁶ Peste un an, la 31 iulie 1895, Tourtoulon, scriindu-i lui Urechia, îl asigură că volumul „est magnifique et fait le plus grand honneur aux auteurs et l’organisateur”.⁶⁷ Părerii care confirmă justetea demersului inițiat de Urechia.

Scrisoarea lui Tourtoulon, care conținea și unele detalii privitoare la o viitoare colaborare a reginei Carmen Sylva și a lui Urechia la *Revue du Monde Latin*, fusese precedată de o invitație comunicată Academiei Române, la 21 aprilie 1895, pentru participarea la *Congrès international des langues romanes*, organizat la Bordeaux în perioada 5-10 august 1895⁶⁸, pentru a se descoperi „les moyens de faire apprécier et de reprendre la connaissance théorique et pratique des idioms issus de la langue latine”.⁶⁹ A fost desemnat, pentru participare, la 13 mai, V.A. Urechia, care, având și calitatea de președinte al grupului interparlamentar, trebuia să fie prezent și la *Congresul interparlamentar* de la Bruxelles, anunțat pentru 12 august.⁷⁰

Academia neputându-i subvenționa călătoria, a plecat cu oarecare întârziere, primind de la regele Carol I un generos stipendiu. A ajuns la Bordeaux la 9 august, după deschiderea Congresului.⁷¹ Alături de Urechia ar fi trebuit să se afle și A.D. Xenopol, reprezentând *Societatea științifică și literară* din Iași, dar din cauza unui deces în familie nu și-a putut susține comunicarea: *La langue roumaine en péril*, în care demonstrează că românii „sont restés latins dans le fond de leur

⁶⁶ Teodor Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitatea națională și diplomația Puterilor Centrale*, II, (1894-1914), Timișoara, 1982, p. 60. *Memorandumul, 1892-1894*, p. 84. Vezi și scrisoarea adresată Comitetului Central al Partidului Național Român, la Sibiu, de către profesorii Universității București, prin care se recunoaște că „Tăria voastră e un semn sigur al victoriei apropiate”. Printre semnatari era și V.A. Urechia (*Ibidem*, p. 70-71; Nedelcu Oprea, „Situția românilor din Transilvania în opinia presei franceze din anul 1894”, în *ASTRA. 120 de ani de la înființare*, Sibiu, p. 172-175).

⁶⁷ BVAU, Ms. IV/245.

⁶⁸ AAR.PAD, seria a II-a, tom. XVIII, 1895-1896, p. 5; *Congrès international des langues romanes ouvert à Bordeaux le Août 1895*, Bordeaux, 1895. Exemplar la BVAU II 10298, p. 22, pentru indicarea lui Urechia pe lista participanților. Alte informații la Nicolae Andrei, Gh. Părnuță, *Istoria învățământului în Oltenia*, II, 1981, p. 525. Paraschiva Căncea („Présences roumaines aux congrès scientifiques internationaux du XIX-ème siècle”, în *RRH*, XIII, 1979, 1, p. 63-82) nu a avut știință de această afirmare internațională a lui V.A. Urechia.

⁶⁹ AAR.PAD, *loc. cit.*, p.31.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 10. *L’Indépendance roumaine*, XIX, nr. 5524, 6/18 august, p.1; nr. 5525, 8/20 august, p.1; nr. 5530, 13/25 august 1895, p.1; P. Păltănea, Stelian Mândruț, *Contribuții*, p. 95. La Bordeaux, V.A. Urechia a declarat că delegația română nu va putea fi prezentă la sesiunea următoare a *Congresului interparlamentar*, dacă ea se va organiza la Budapesta, cum dorea delegația maghiară (*Estafette*, 21 august 1895, BVAU, A/CXXIV/, f. 11; *Tribuna*, XII, nr. 168, 27 iulie/8 august 1895, p. 671).

⁷¹ AAR. PAD, *loc. cit.*, p. 31.

essence la plus intime, leur langue est un des plus beaux produits du génie latin”, și că latinitatea lor trebuie apărată de deznaționalizarea maghiară.⁷² Doi profesori din Craiova, Gheorghe I. Bușilă și Mihai Stăureanu, membrii ai Ateneului din localitate, foști studenți ai lui Urechia, au prezentat „memorii asupra limbii române” demonstrând originea ei latină.⁷³

Comunicarea lui Urechia, primită „cu multă bunăvoință” de către congresiști, a cuprins un istoric al relațiilor avute cu felibrii, completate cu sublinierea aportului adus de personalități românești, cum ar fi Alecsandri, Hașdeu, la susținerea activităților de revigorare a spiritului latin în cultura europeană. Nu au lipsit nici asigurările că acțiunile Triplei Alianțe – Germania, Austro-Ungaria și Italia – nu vor reuși să slăbească vechea simpatie a românilor pentru Franța. Declarații prin care, nota ziarul sibian *Tribuna*, Urechia „apăra cauza română”.⁷⁴

La încheierea Congresului, organizatorii francezi au recomandat înmulțirea, de către guvernele țărilor neolatine, a schimburilor reciproce de elevi și studenți. Indicația ca limba română să fie predată în toate școlile superioare și speciale din Franța și celelalte țări surori, a fost salutăată cu „lungi aclamații”. Adunarea a mai acceptat „cu o adevărată aclamațiune entuziastă” propunerea lui Urechia, ca următorul congres să se întrunească, în 1896, la București.⁷⁵

S-a reîntors în București după ce a participat la *Congresul interparlamentar* de la Bruxelles, la 16 sau 17 august.⁷⁶ Rezumând, în ședința din 18 august a Academiei, desfășurarea Congresului de la Bordeaux, unul dintre colegi, generalul Ștefan Fălcoianu, a intervenit declarând că Urechia trebuie felicitat pentru „modul demn și distins cum a reprezentat România”. Recomandare susținută și de Vasile Maniu în ședința din 22 septembrie, când mai argumentează nevoia „de a primi la București viitorul Congres din 1896, căci ni s-a dat ocaziunea de a arăta românilor din Occident latinitatea limbii și a națiunii noastre”.⁷⁷ Insistență care nu l-a convins pe D.A. Sturdza, secretarul general al Academiei, adept al părerii, expusă la 23 septembrie, că propunerea lui Urechia era „prematură”, întrucât nu ar fi putut „prezenta lucrări importante și de primă ordine asupra literaturii și istoriei românești”. Țara nu ar fi fost în stare „să se pregătească într-un an, pentru a face să dispară acele lipsuri însemnate a căror

⁷² A fost publicată în *Revue de géographie*, XXVII, 1895, p. 321-329; Al. Zub, *A.D. Xenopol. 1847-1920. Bibliografie*, București, 1973, p. 492-493, nr. 3474.

⁷³ AAR.PAD, *loc. cit.*, p. 31.

⁷⁴ *Ibidem*, *loc. cit.*, p. 32. *Tribuna*, XII, nr. 168, 27 iulie/8 august 1895; *Gazeta de Transilvania*, LVIII, nr. 170, 1/13 august 1895, p. 3, comunicate de Dl. Stelian Mândruț, Cluj, căruia îi mulțumim și pe această cale.

⁷⁵ AAR.PAD, *loc. cit.*, p.33-34; *Telegraful român*, XLIII, nr. 84, 29 iulie/1 august 1895; *L'Indépendance roumaine*, XIX, nr. 5521, 3/15 august 1899, p.1.

⁷⁶ La 18 august asista la ședința Academiei Române (AAR.PAD, *loc. cit.*, p. 20-21.

⁷⁷ AAR.PAD, p. 20-21, 34.

existență ne împiedecă a primi, în mod serios și demn, un congres de bărbați ai științei.”⁷⁸

Nicolae Ionescu a respins pledoaria lui Sturdza, susținând că trebuie „să ne prezentăm cu ce avem și să ne arătăm latinitatea poporului nostru”. Urechia mai adaugă și el că „nepregătirea materială nu poate fi o împiedicare suficientă pentru primirea Congresului” care va fi realizată „ori cu, ori fără conducerea Academiei”, mai mulți „romaniști iluștri”, Graziedo Assoli, Gaston Paris, De Gubernatis, Quitana, E. Castelar, Tourtoulon, anunțându-l că „vor veni cu plăcere la Congresul de la București”.⁷⁹

Dornic să rămână consecvent invitației făcută la Bordeaux, dar să și anuleze hotărârea lui D. A. Sturdza de a se amâna organizarea Congresului la o dată mai târzie, „când vom fi gata a-i primi cu demnitate”⁸⁰, Urechia i se adresează, la 5 noiembrie 1895, lui Ion Rațiu, președintele Partidului Național Român din Transilvania, „Veneratul Conducător al Neamului”, enumerându-i „pretextele” lui Sturdza pentru a întârzia ținerea Congresului. Amintește însă și de cealaltă față a lucrurilor, ce-i era prielnică: „În Academie / este / bun curentul în favoarea tinerii Congresului latinității în 1896”.⁸¹ Folosindu-se de motivația lui Urechia, Rațiu îi explică lui Sturdza nedorita amânare a Congresului”, cu ajutorul căruia se vor putea paraliza eventualele urmări, contrare intereselor noastre”, ale reuniunii interparlamentare, care-și va rândui ședințele tot la Budapesta, în 1896. „Surorile noastre adunate la București, își încheie Rațiu perorația, vor fi un protest viu împotriva tendințelor de a ni se răpi limba și naționalitatea”.⁸²

Stăruință care nu-l convinge pe D.A. Sturdza, prim-ministru de la 4 octombrie 1895, inițiator al unei politici externe bazată pe principiul că „trebuie să ne abținem de la orice act de agitație față de politica internă a regatului Ungariei”.⁸³ Orientare diplomatică total defavorabilă proiectatei acțiuni a lui Urechia, care nu s-a mai înfăptuit.

Va fi găsit Urechia, în lunile septembrie și octombrie, răgaz ca să pregătească răspunsul la scrisoarea din 31 iulie a lui Tourtoulon privitoare la *Revue du Monde Latin*, numărul din septembrie, care conținea „la fin de l'étude si fraîche,

⁷⁸ *Ibidem*, p. 348, 400.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 37.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 36.

⁸¹ *Dr. Ioan Rațiu și Emilia Rațiu. Corespondență*, Ediție de Marcel-Dumitru Ciucă și Elena-Teodora Ciucă, București, 1994, p. 368-369. Scrisoarea a fost comentată și de Gheorghe Radu în *Direcția Județeană Bacău a Arhivelor Naționale. Semicentener*, București, 2001, p. 187-188, fără a se aminti ediția din 1994.

⁸² *Dr. Ioan Rațiu și Emilia Rațiu. Corespondență*, p. 369.

⁸³ N. Iorga, *Histoire des Roumains*, X, Bucarest, 1945, p. 310-311.

si délicate, si exquise de S/a/ m/ajesté/ sur Alecsandri.⁸⁴ Nous serions bien heureux que S/a/ M/ajesté/ voulût bien nous permettre de publier quelques fois des traductions de ses oeuvres”. Privitor la publicarea unor pagini din *Legendele române*, despre care-i ceruse lămuriri, Tourtoulon îi scrie: „Certes oui, la revue sera heureuse de les publier. Bien entendu que la traduction en sera inédite. Celles que vous avez publiées déjà sont fort intéressantes, mais vous en avez certainement d’aussi jolies, qui n’ont pas été encore traduites ou dont la traduction est inédite, envoyez l’en. Nos lecteurs, qui apprécient beaucoup vos lettres et aiment la Roumanie en sont enchantés”.⁸⁵

O parte din bogata serie a manifestărilor ce le-ar fi realizat cu ocazia Congresului le-a împlinit în 1896, cu prilejul unei vizite, la București, a unui însemnat număr de deputați și senatori italieni, copleșiți de onorurile și entuziasmul cu care i-au omagiat frații români. Fraternitate care se va reînnoi la Conferința interparlamentară de la Budapesta, unde delegația română, condusă de Urechia, combate, și cu susținerea celei italiene, tezele antiromânești ale gazdelor.⁸⁶ Perspectiva unei noi colaborări cu Felibrii i-o oferă A. Roque-Ferrier într-o scrisoare expedită la 18 martie. Urechia este anunțat că la Montpellier va fi organizată o „expoziție universală” în cadrul căreia vor avea loc și unele „serbări literare” în care s-ar putea dezbate și revendicarea de drepturi pentru transilvăneni și macedoromâni. El ar urma să reprezinte „Orientul român” împreună cu Vasile Lucaciu, în favoarea căruia trimite și un protest semnat de trei personalități felibrice: Berluc – Perussis, Alphonse Tavan și Charles Brun.⁸⁷ Urechia neputând veni la 1 mai, ziua celebrelor „Jocuri florale”, la Montpellier, Vasile Lucaciu a fost primit „comme l’envoyé de la Roumanie elle-même et comme l’incarnation de ses

⁸⁴ Carmen Sylva, „Vasile Alecsandri”, în *Revue du Monde Latin*, 1895, Juillet - Août, p. 306-318, 385-397. Gabriel Bodea-Păun (*Carmen Sylva, uimitoarea regină Elisabeta a României, 1843-1916*, 2003, p. 130-142) nu amintește de colaborările literare cu revistele felibrice. Amănunte în *Le Félibrige latin*, III, 1892, p. 213, 222 (versuri omagiale semnate de W.C. Bonaparte-Wyse), 244-247. În acest volum există și un portret al Reginei; IV, 1893, p. 11-12; V, 1894, p. 60-61; *Occitania*, II, 1888, 3-3, p.65. Maria Platon, *op. cit.*, p. 158-159.

⁸⁵ BVAU, Ms. IV/245. Peste câteva luni, la 27 mai 1896, A. Roque-Ferrier îi mulțumește lui Urechia pentru cele două exemplare din *Legende române* (ediția din 1891, BMR, IV, nr. 70144) pe care i le oferise (BAR, S.64 (7)/DCCLXII). Un alt exemplar din aceeași ediție a fost dăruit lui Emil Picot, cu dedicația: „À Monsieur le Professeur E. Picot. Souvenir de l’auteur” (Bibliothèque Nationale Paris, E. Picot, 870. Comunicat de Doamna Monica Breazu. Scrisoare din 27 august 2004). Nu a fost semnalat în Monica Breazu, „Biblioteca unui european: Emile Picot (1844 – 1918)”, în *RRIC*, II, 2005, 2, p. 123-137.

⁸⁶ BAR, *Arhiva V.A. Urechia*, Imprimare, I, f. 70; V.A. Urechia, *Festivitatea română de la Roma, 12 octombrie 1899*, București, 1899, p. 91. Un exemplar în biblioteca lui E. Picot cu dedicația: „Monsieur le Professeur E. Picot. Souvenir de la part de V.A. Urechia” (Bibliothèque Nationale Paris, E. Picot, 868).

⁸⁷ BAR, S. 64 (5)/DCLVIII.

droits et de ses revendications vis-à-vis de la politique magyare”.⁸⁸ Peste un an, în 1897, urma să se dezvelească la Montpellier, la 1 mai, statuia unei eroine din Languedoc, o altă Jeanne d’Arc. Primarul orașului, același care-l primise pe Alecsandri în 1887⁸⁹, l-ar fi dorit prezent. Vasile Lucaciu promisese, probabil în vizita anterioară, că-l va însoți pe Urechia. A. Roque-Ferrier spera să-i poată aduce invitația la București, în luna octombrie 1896. Neputând înfăptui acest proiect, la 1 mai 1897, când se împlinea un an de la eliberarea lui Lucaciu din temnița maghiară, Lucaciu este salutat și elogiât pentru puterea de a fi rezistat la încercarea asupritorilor de a sfârâma „statornicia condamnaților de la Cluj”.⁹⁰

Vizita lui Urechia a avut loc probabil deoarece Felibrii din Montpellier vor trimite, la inaugurarea statuii lui Ștefan cel Mare de la Iași, în urma invitației primite, mesaje de slăvire a vitejei domnitorului erou. A. Roque-Ferrier, Charles Gros și alți confrăți îi scriu lui Urechia, la 4 noiembrie 1897, cuvintele: „L’héroïsme d’un homme est pour la nation en rempart aussi sûr et aussi durable que la pierre et le bronze”.⁹¹

Continuitatea întâlnirilor cu prietenii felibrieni i-o asigură invitația lui Angelo De Gubernatis, primită cu puțin înainte de 12/24 decembrie 1898⁹², de a participa la Congresul Orientaliștilor ce se va desfășura la Roma în perioada 1-12 octombrie 1899. „Je désire mon cher ami – precizează Gubernatis – et j’espère que grâce à votre puissante initiative, viennent se grouper autour de vous un certain nombre de Roumains, éminents amis de l’Italie et de la science pour entraîner vers Rome, l’année prochaine / 1899 n.n./, le plus grand nombre possible de Roumains instruits”.⁹³ Comitetul organizatoric creat i-a propus lui V.A. Urechia să pregătească participarea României la această manifestare internațională. A acceptat

⁸⁸ Idem, S: 64 (6)/DCCLVIII. Valeriu Achim, Aurel Solocan, *Dr. Vasile Lucaciu*, nu amintesc această vizită la Montpellier.

⁸⁹ Amănunte la Maria Platon, *Vasile Alecsandri*, p. 158-159; P. Păltănea, *Vasile Alecsandri. Știri noi*, p. 71.

⁹⁰ BAR, S. 64 (7)/DCCLXIII, *Le Félibrige latin*, VII, 1897, p. XIII-XXII.

⁹¹ BAR, S. 29/DCCLXVI; S. 64 (8)/DCCLXIII. Statuia este opera sculptorului francez Emmanuel Frémiet (N.A. Bogdan, *Orașul Iași. Odinioară și astăzi*, /Iași/, 1904, p. 194-195.

⁹² La această dată, Urechia îl îndeamnă pe transilvăneanul Amos Frâncu să fie prezent la Congres cu o comunicare (P. Păltănea, Stelian Mândruț, *Contribuții*, p. 96, 103-104). La 22 ianuarie 1899 Academia Română a primit, prin intermediul Ministerului Afacerilor Străine, invitația de a participa la Congres (AAR.PAD, XXI, 1898-1899, p. 46). Relațiile lui Urechia cu Angelo De Gubernatis durau de câțiva ani. La 28 martie 1895 a fost ales, la propunerea lui Urechia, membru de onoare al Academiei Române (AAR.PAD, XVII, 1895, p. 236).

⁹³ V.A. Urechia, *Festivitatea română*, p.8. Scrisoarea a citit-o și în plenul Academiei Române la 18 martie 1899 (AAR.PAD, XXI, p. 125). Ștefan Pascu, C. Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional*, p. 104-105.

însărcinarea întrucât își putea îndeplini dorința de a desfășura la Roma o „manifestațiune romanică, latină”, ca să dea cuvenitul răspuns conferințelor istoricului maghiar Lipót Ováry, „neoneste și nedocumentate”, susținute în iarna anului 1898 împotriva latinității „originelor națiunii române”. A activat cu obișnuita-i pasiune, obținând, până la 17 martie, acceptul a 30 de personalități.⁹⁴ Acțiune căreia i-a adăugat, în ianuarie 1899, stăruința pentru convocarea, la București, a unui congres în care să se ia atitudine împotriva persecuțiilor cu care statul bulgar îi chinuia pe românii din Macedonia. Inițiativa se datora și discutării, la Congresul Orientaliștilor, a „chestiunii macedoromână” de către V.A. Urechia, „delegatul” Societății de Cultură Macedoromână.⁹⁵

Va reveni la susținerea temei „*latinitatea românilor*”, o permanență a existenței sale, în august 1900, când participă, în Franța, la un Congres al Uniunii Studenților Latini, prezentând comunicarea *L'Idée latine chez les Roumains*. Omagiindu-i cu acest prilej pe „eminenții săi colaboratori”, Quintana, Berlucc-Perrussis, Roque-Ferrier, mai adaugă: „Jeunesse Roumaine, saluons ces grands apôtres, saluons leurs disciples, et appelons de tous nos vœux cette fédération des peuples latins, qui seule pouvait mouvoir la grande race, issue de Rome, aujourd'hui si décriée par ses rivaux! Vive la race latine!”⁹⁶

La împlinirea a 25 de ani de la premierea lui Vasile Alecsandri la Montpellier, în mai 1903, A. Roque-Ferrier dorea să omagieze „Cântarea” devenită comună „tuturor popoarelor care aparțin tulpinii latine”. Serbările s-au deschis la 2 iunie 1901, la Puisserguier, în Languedoc, și aveau să continue, în august, la Béziers. Pentru anii 1902 și 1903 erau hotărâte mari festivități la Montpellier și Nîmes. Întregul program îi este comunicat lui Urechia înainte de 23 iunie 1901, cu rugămintea de a apela la întreaga lume românească să fie prezentă la aceste serbări. „Sper că românii vor fi în număr mare, în 1902 și mai ales în 1903” – scria Roque-Ferrier. „Nu-ți mai spun cât preț punem noi, scumpe și ilustre amice, pe simpatia românilor, pe aceea a junimii universitare și pe aceea a macedonenilor”. Urechia a dat publicității această scrisoare, propunând ca toate societățile culturale, studenții, Ateneul Român, să trimită delegați sau telegrame de adeziune. Totodată face apel la „Domnii Vlahuță, Coșbuc, Macedonschi” să scrie „câte ceva pentru jubileul de 25 ani a încoronării lui V. Alecsandri și spre comemorarea cântului Gintei Latine”, pe care să i le expedieze lui Roque-Ferrier.⁹⁷

⁹⁴ AAR.PAD, XXI, p. 123, V.A. Urechia, *Festivitatea română*, p. 8, P. Căncea, *Présences roumaines*, p. 80.

⁹⁵ Max Demeter Peyfuss, *Chestiunea aromânească*, p. 72; Ioan C. Pappa, *Lucruri care trebuiesc ținute minte*, p. 41.

⁹⁶ V.A. Urechia, *L'Idée latine*, p. 11-12.

⁹⁷ *Universul*, XIX, 1901, nr. 168, 24 iunie; *Secolul XX*, II, 1901, nr. 681, 22 august. Comunicate de colegul Liviu Papuc, căruia îi mulțumim și pe această cale.

Tot în acest an, 1901, V.A. Urechia, „l'érudit et vaillant champion du latinisme roumain”, după cum scria *Revue du Monde Latin*, a răspuns la un apel de solidarizare lansat de revistă, în care se preciza: „Les Roumains, ces vaillants descendants des colons de Trajan, qui, au prix de lutttes héroïques, se sont maintenus à travers les siècles de rives de Danube et de la Theiss à celles du Dnieper, des gorges des Balkans à celles des Carpathes, où ils forment l'avant-garde inébranlable de notre civilisation, entrent avec nous dans la lutte pour le triomphe de notre idéal de fraternité latine”.⁹⁸ Acestea au fost ultimele acțiuni de înfrățire latină la care a colaborat și V.A. Urechia. La 22 noiembrie 1901, el a decedat.

Reala prețuire a atâtor eforturi pe care le făcuse, aproape o jumătate de secol, pentru crearea unui spirit de solidaritate latină, necesar românilor în vederea realizării unității naționale, o găsim în scrisoarea din 15 mai 1894 a lui Roque-Ferrier, care nu se sfiise să-i declare: „C'est à Vous, Le Grand Latin de Roumanie, à Vous qui avez fait autant qu'Alecsandri, Quintana, Castelar, pour inculquer dans le domaine des âmes et des populations de l'Orient le principe suprême et souverain de la fraternité latine”.

⁹⁸ *Revue du Monde Latin*, janvier - février 1901, p.1.